

جایگاه عقل

در استنباط احکام شرعی

مریم ایزدخواستی

هیات علمی دانشگاه پیام نور

سرشناسه	: ایزدخواستی، مریم، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور	: جایگاه عقل در استنباط احکام شرعی / مریم ایزدخواستی.
مشخصات نشر	: قم: اثر قلم، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۹۱ ص؛ ۲۱×۵/۱۴؛ ۵/۳۵ م.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۰۹۶۹-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۸۹-۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: عقل و ایمان (اصول فقه) - عقل و ایمان (شیعه)
موضوع	: Faith and reason -- Shi'ah (Faith and reason (Islamic law
موضوع	: عقل و ایمان (فقه اهل سنت)
موضوع	: Faith and reason (Islamic law, Sunnites
موضوع	: فقیهان اهل سنت - فقیهان شیعه
موضوع	: Faqihs, Sunnites-Faquihs, Shinte
رده بندی کنکره	: ۲/۱۶۶B۱۲
رده بندی دیویی	: ۳۱/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۵۶۹۲۵

جایگاه عقل در استنباط احکام شرعی

مؤلف:	مریم ایزدخواستی
ناشر:	اثر قلم
چاپ:	احسان
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۹
شمارگان:	۵۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۶۵۰۹۶۹-۵
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان
صفحه آرای:	خدمات کامپیوتری احسان

آدرس: قم، مجتمع ناشران، واحد ۲۳۷

شماره تماس: ۰۲۵-۳۷۸۸۴۲۶۷۸ / ۰۹۱۲۴۵۱۶۲۴۲

تقدیم به:

روح بلند شهدای مدافع حرم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
فصل اول: کلیات/ ۱۳	
۱۷	مفاهیم و اصطلاحات
۱۲	واژه عقل
۱۵	جایگاه عقل در قرآن کریم و سنت نبوی
۱۷	مکتب اهل بیت (ع)
۲۰	ماهیت عقل
۲۱	عقل عملی و نظری
۲۴	حسن و قبح افعال
۲۵	نظریه حسن و قبح شرعی
۲۷	نظریه حسن و قبح عقلی
۳۱	حسن و قبح عقلی ذاتی و وجوب و حرمت شرعی
فصل دوم: جایگاه عقل در فقه اهل سنت و فقه امامیه / ۳۵	
۳۶	بخش اول: فقه اهل سنت
۳۶	فقه متقدم معتزله
۳۷	فقه شافعی
۳۸	ادله فقه نزد اهل سنت

- جایگاه عملی تفکر حسن و قبح در فقه اهل سنت..... ۳۹
- بخش دوم: فقه امامیه..... ۴۱
- دیدگاه متکلمان امامی در سده ۴ و اوایل سده ۵ قمری..... ۴۳
- شیخ مفید..... ۴۳
- سید مرتضی..... ۴۵
- دیدگاه شیخ طوسی..... ۴۵
- دیدگاه ابن ادریس..... ۴۶
- مکتب حله..... ۴۷
- دیدگاه محقق حلی..... ۴۷
- دیدگاه شهید اول..... ۴۸
- دیدگاه فاضل مقداد..... ۵۱
- مکتب اخباری در سده ۱۱ ق و آراء امین استرآبادی..... ۵۲
- ادله احکام نزد امین استرآبادی..... ۵۵
- حسن و قبح عقلی..... ۵۶
- دیدگاه فاضل تونی..... ۵۸
- فصل سوم: تفاوت نقش عقل و رویه عقلا و آسیب ها/ ۶۱**
- نگرشی بر بناهای عقلاء در جهان امروز..... ۶۲
- رویارویی فقه و سیره های امروزی..... ۶۶
- تعریف سیره عقلاء..... ۶۷
- نقش عقل در فقه..... ۷۷
- نقش عقل در کشف مصالح و مفاسد احکام..... ۷۹
- رویه عقلا و تعیین مصالح و مفاسد احکام..... ۸۴

- تعریف رویه عقلا ۸۵
- نقش سیره ی عقلا در فقه از جهت تأثیر بر احکام ۸۵
- مصالح و مفاسد در سیره های عقلایی ۸۷
- آسیب شناسی حکم عقل ۸۸
- فهرست منابع و مآخذ ۹۹

اگر چه در منابع اصولی امامیه چنین شهرت دارد که ادله فقه چهار دلیل کتاب، سنت، اجماع و عقل است، اما دلیل چهارم در طول تاریخ فقه، مسیر پر فراز و نشیبی را طی کرده است. بررسی این مطلب که عقل چه نقشی در استنباط احکام دارد و به عبارت دیگر، سهم عقل در اجتهاد چیست، نیازمند پژوهشی فراگیر در متون دینی است. بدون تردید یکی از روشهای تسهیل مطالعه و بررسی درباره یک پدیده، نگرشی تاریخی بر روند راهیابی و گسترش آن در فقه است. در این مرحله، پژوهشگر با تفکیک دوره های متفاوت علم فقه، از منظر یک مورخ به پدیده ای همانند «عقل» می نگرد و به جهت گیریها و دیدگاههای علما درباره این مسأله دست می یابد. در مرحله بعد به نقد و بررسی این دیدگاهها می پردازد و عناصر و لوازم هر نظریه، بر اساس مبانی و پیش فرضها، مورد تحلیل دقیق قرار می گیرد؛ و سرانجام در مرحله سوم است که می تواند نظر خود را به عنوان یک کارشناس دینی ارایه کند. بدین ترتیب، نخستین قدم، شناسایی و تفکیک جهت

گیری های علما در طول تاریخ با پدیده ای چون نقش عقل در اجتهاد است.

ذکر این نکته لازم می نماید که عقل از نظر تاریخی، کاربردهای متفاوتی در فقه یافته است. نخست باید به نظریه «اصول عقلی» که در سده ۲ق، به عنوان نظریه ای در رفع خلأ ناشی از فقدان دلیل مطرح شد، اشاره کرد. همچنین «دلیل العقل» که در دوره هایی از علم اصول فقه به عنوان یکی از ادله فقه مطرح گردید، نمونه دوم است. و سرانجام باید از «بناء عقلاء» یاد کرد که همواره در فهم متون دینی، مدد رسان فقیه بوده است. تحقیق حاضر با تأکید بر دو کاربرد نخست، در واقع نگرشی تاریخی بر جایگاه عقل در استنباط احکام دارد که در سه فصل تقدیم می گردد: در فصل نخست به تبیین کلیات پرداخته می گردد. در فصل دوم نگرشی عمومی بر فقه اهل سنت، و به جایگاه عقل در فقه امامیه تا آغاز سده ۱۲ق، می پردازد. در فصل سوم تفاوت حکم عقل و بنای عقلا و آسیب های حکم عقل بررسی می گردد.

مریم ایزدخواستی

پاییز ۱۳۹۸